

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Виконала студентка: 2 курсу
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

М. А. Навроцька

(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри психології та соціальної роботи,
к. соц. н., доцент Мосаєв Ю. В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент в.о. завідувача кафедри психології
НУ «Запорізька політехніка»,
к. пед. н., доцент Коваль В. О.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Соціально-педагогічна адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти»: 99 с., 2 рисунка, 5 таблиць, 52 джерела, 3 додатки.

Об'єктом дослідження є процес адаптації.

Предметом дослідження є особливості соціально-педагогічної адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити програму занять для дітей щодо входження у колектив групи та адаптації до дошкільного закладу.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: теоретичні: узагальнення, абстрагування, аналіз і синтез, вивчення літературних нормативно-правових документів та інших джерел літератури відносно досліджуваної проблеми; емпіричні: методика оцінки рівня адаптації до дошкільного закладу Г. Андрійченко, спостереження за поведінкою дітей в адаптаційний період, методика «Паровозик» С. Велієвої.

Практична значущість роботи полягає у розробці та впровадженні технології підвищення рівня адаптації дітей молодшого дошкільного віку до закладу дошкільної освіти та дослідженні рівня її ефективності.

Експериментальною базою дослідження стали комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №27 Дніпровської міської ради та комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 69 Дніпровської міської ради.

Матеріали цієї роботи можуть стати корисними для соціальних педагогів, вихователів дошкільних закладів у їх роботі з дітьми, сприяючи покращенню адаптаційних процесів під час вступу дітей до дитячого садка.

АДАПТАЦІЯ, АДАПТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, ДЕЗАДАПТАЦІЯ, ВИХОВАННЯ, СПІЛКУВАННЯ, ДИТИНА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена тим, що у сучасну епоху науково-технічного прогресу та безперервних змін у життєвих умовах на планеті, особливо в умовах екологічної кризи в Україні, питання виживання стає тісно пов'язаним із здатністю до адаптації. Це робить розвиток адаптивних навичок пріоритетним завданням для людської діяльності. У зв'язку з цим, раннє становлення та розвиток здатності до адаптації набувають важливого значення в процесі формування особистості.

Висока здатність людини адаптуватися до соціуму не є вродженою властивістю; вона постійно вдосконалюється через активне розширення та поглиблення взаємозв'язків із навколишнім середовищем. Уже в ранньому дитинстві відбуваються функціональні зміни в організмі дитини, які є наслідком її взаємодії зі світом. Процес соціальної адаптації обов'язково викликає психічну напругу в дитини, що зазвичай проявляється через зміни в емоційних реакціях і поведінці. Розвиток дитини як соціальної особистості значною мірою залежить від кількості та якості її соціальних контактів. Ці зв'язки допомагають дитині активно змінювати свою поведінку відповідно до ситуацій, умов і відносин, спираючись на свій попередній досвід та вікові можливості.

Проблема адаптації набуває особливої актуальності, зокрема тому, що перехід дитини з домашнього середовища до дошкільного або шкільного є кризовим етапом. Кризові періоди в розвитку дитини є необхідними, оскільки вони виникають не через вплив певних зовнішніх обставин, а є наслідком внутрішньої логіки самого процесу розвитку, як підкреслював Лев Виготський.

Крім того, кризові етапи в розвитку дитини пов'язані зі зміною основного типу діяльності. Перехід до дошкільного віку означає перехід від наслідування дій до їх самостійного виконання. Це важливий момент у розвитку, коли дитина починає виконувати завдання самостійно, що є кроком до більшої автономії та самостійності.

Під час вступу до освітнього закладу дитина одночасно стикається зі зміною місця перебування, оточення, соціальних умов розвитку та видів діяльності. Якщо її свідомість і поведінка не підготовлені належним чином до цих змін, можуть виникнути різні порушення та відхилення у розвитку або поведінці. Тому важливо забезпечити належну підготовку дитини до таких змін, щоб мінімізувати ризики стресу та труднощів адаптації.

Характер адаптації дитини до освітнього закладу значною мірою залежить від ставлення дорослих – батьків, вихователів та персоналу закладу. Проте останнім часом спостерігається зниження впливу сім'ї на процес пристосування дитини до нових умов. Різні проблеми у взаєминах між батьками і дітьми, емоційна депресія та фрустрація базових потреб можуть спричиняти затримку або серйозні порушення в особистісному розвитку дитини. Це формує негативні емоційні установки та руйнівні тенденції, які починають домінувати, що в результаті призводить до дезадаптації. Вона може проявлятися через асоціальну або деструктивну поведінку та нездатність пристосуватися до нових соціальних умов або до взаємодії з іншими.

Актуальність розглянутої проблематики визначила вибір теми кваліфікаційної роботи магістра у такій редакції: **«Соціально-педагогічна адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти»**.

Об'єкт дослідження: процес адаптації.

Предмет дослідження: особливості соціально-педагогічної адаптації дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити програму занять для дітей щодо входження у колектив групи та адаптації до дошкільного закладу.

В ході роботи вирішуються **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз літературних джерел з проблематики дослідження.

2. Виявити особливості поведінки дітей молодшого дошкільного віку під час періоду адаптації.

3. Визначити методологію та провести емпіричне дослідження рівня адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти.

4. Розробити методичні рекомендації та програми для підвищення рівня адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні: узагальнення, абстрагування, аналіз і синтез, контент-аналіз документів; емпіричні: методика оцінки рівня адаптації до дошкільного закладу Г. Андрійченко, спостереження за поведінкою дітей в адаптаційний період, методика «Паровозик» С. Велієвої.

Методологічною основою дослідження стали експериментальні праці Н. Аксаріної, Н. Ватутіної, Т. Жаровцевої, С. Нечай, Р. Тонкової-Ямпольської, Г. Чуткіної, Ж. Юзвак та інших розглядається емоційний стан дитини як показник адаптованості. Проблем соціальної адаптації дітей дошкільного віку займаються такі вітчизняні науковці як, Н. Аксаріна, Н. Ватутіна, Л. Галігузова, Л. Голубева, Т. Жаровцева, Л. Кравчук, О. Кононко, І. Куркіна, С. Литвиненко, С. Мещерякова, Т. Науменко, І. Печенко, Л. Царегородцева, О. Шаталова, Ж. Юзвака та інших. Науковці І. Дубровіна, А. Рузьська, Т. Науменко у своїх працях розглядають адаптацію дітей-сиріт до умов дитячого будинку.

Практична значущість. Матеріали цієї роботи можуть стати корисними для соціальних педагогів, вихователів дошкільних закладів у їхній роботі з дітьми, сприяючи покращенню адаптаційних процесів під час вступу дітей до дитячого садка.

Експериментальною базою дослідження стали комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 27 Дніпровської міської ради та комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 69 Дніпровської міської ради.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися в рамках XXIII Міжнародної науково-

практичної конференції «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики» (м. Київ, 26–28 листопада 2024 р.).

Публікації. Навроцька М. Соціально-педагогічна адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики* : тези доповідей ХХІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–28 листопада 2023 р.). У ІІ част. Ч. І. Київ : Університет «Україна», 2024. С. 224–226.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (52 позиції) і 3-х додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 99 сторінок, з них основного тексту – 83 сторінки.

ВИСНОВКИ

В рамках нашого дослідження ми здійснили теоретичний аналіз літературних джерел з проблематики. Нами було визначено, що ці процеси є основою для розуміння того, як відбувається розвиток та впровадження дитини в нове соціальне середовище. Період адаптації включає зміни як у фізичному, так і в психоемоційному стані дитини, оскільки перехід до умов закладу дошкільної освіти потребує перебудови вже сформованих звичок, режиму, а також формування нових способів взаємодії.

В рамках кваліфікаційного дослідження нами виявлено особливості поведінки дітей молодшого дошкільного віку під час періоду адаптації. Важливим аспектом адаптації є уявлення про психосоціальні стресори, які можуть виникати у дітей на етапі звикання до умов дошкільного закладу. Психологічні фактори процесу адаптації визначають, що на початковому етапі цей процес може супроводжуватися тривожністю, емоційним напруженням і навіть поведінковими реакціями, як-от відмова йти до садка чи замкнутість у собі. Наукові дослідження вказують на те, що на адаптацію дітей значно впливають індивідуальні особливості їхнього темпераменту та попередній соціальний досвід. Наприклад, діти, які мають частий контакт з однолітками до відвідування садка, легше включаються в новий колектив. Рівень адаптації також залежить від стилю виховання в сім'ї та емоційної підтримки, яку дитина отримує від батьків.

В рамках нашого кваліфікаційного дослідження нами визначено методологію та провести емпіричне дослідження рівня адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти. Серед використаних методів були анкета для батьків «Як дитина адаптується до дитячого садка» (Г. Андрійченко), спостереження за поведінкою дітей під час адаптаційного періоду, а також методика «Паровозик» (С. Велієва). На нашу думку саме зазначені методики максимально відповідають меті та завданням нашого дослідження.

Анкетне опитування «Як дитина адаптується до дитячого садка» від Г. Андрійченко стало основним інструментом для вивчення процесу адаптації дітей. Цей метод дозволяє отримати цінну інформацію про емоційний стан дитини в новому середовищі, що є важливим для раннього віку. Анкета, яка включає 12 запитань з варіантами відповіді «так» чи «ні», дозволяє виявити труднощі та особливості адаптації дитини, охоплюючи такі аспекти, як емоційна реакція, поведінка, стосунки з вихователями й однолітками, а також здатність дотримуватись розпорядку. Заповнювати анкету пропонується батькам, що забезпечує глибше розуміння поведінки дитини як вдома, так і в садку, і сприяє створенню індивідуальної програми адаптації.

Методика «Паровозик» С. Велієвої стала другим важливим інструментом у нашому дослідженні. Цей підхід використовується для визначення емоційної адаптації та рівня психологічного комфорту дитини, а також для оцінки її готовності до взаємодії в колективі. Метод розрахований на індивідуальне використання з дітьми віком від 2,5 років і передбачає побудову уявного «поїзду» з вагончиків, де дитина сама обирає вагончики за привабливістю. Це дає змогу вихователю спостерігати за вибором дитини, її емоціями та реакціями, допомагаючи утримувати її увагу протягом всього завдання. Зазначений підхід є прогресивним та дає можливість дошкільнятам максимально ефективно адаптуватись до умов закладу дошкільної освіти і створювати у зазначеному закладу умови для конкурентної переваги закладу дошкільної освіти на ринку дошкільної освіти як в рамках свого населеного пункту, так і регіону в цілому.

Результати дослідження показали, що рівень адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти переважно середній, але близько 40 % дітей зазнали труднощів з адаптацією, відчуваючи певний дискомфорт у нових умовах. Ці труднощі проявлялися в емоційному напруженні, труднощах у встановленні соціальних контактів з іншими дітьми та вихователями, а також, у деяких випадках, у погіршенні загального психоемоційного стану.

В рамках нашого кваліфікаційного дослідження нами розроблено поради для підвищення рівня адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти. Зазначені поради будуть цінними як для вихователів закладів дошкільної освіти, так і соціальних педагогів, що допомагають дошкільнятам та їх батькам формувати адаптаційну стратегію до умов закладу дошкільної освіти. Зазначені поради спрямовані на формування правильних алгоритмів застосування розробленої нами програми з метою досягнення максимального ефекту в рамках адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти.